

Takács Tibor

Az államvédelem a maga (szöveg)valóságában

Írásomban arra teszek kísérletet, hogy egy, az államvédelmi szervek által lefolytatott vizsgálati ügyet a maga valóságában mutassak be. Ezzel arra a kérdésre próbálok választ találni, hogy mit tudhatunk meg az államvédelmi (állambiztonsági) iratokból. Természetesen tisztában vagyok azzal, hogy egy ötvenes évekbeli ügyet fél évszázad távlatából nem lehet vizsgálni a maga „fizikai” valóságában, ehhez minimum időutazásra lenne szükség. A jelenben csak a szövegek vannak, így munkám nem is irányulhat másra, mint az ügy iratai által konstruált világnak, szövegvalóságnak a vizsgálatára. Miután írásom középpontjában a szövegek állnak, a hagyományos forrásközlésektől eltérően a dokumentumokat nem egy bevezető után „ömlesztve” teszem közzé, hanem a saját szövegembe építve. Az olvashatóság következtében ezért nem közlöm a hivatalos iratok számos elmaradhatatlan kellékét, így a készítő szerv nevét, a dátumot, iktatószámot és az irat minősítését tartalmazó fejléctet, a kihallgatott személyek adatait, illetve a dokumentum végi aláírásokat sem. A szükséges információkat a főszöveg és a jegyzetek tartalmazzák. Elhagytam a kihallgatási jegyzőkönyvek előírásos záró passzusát („A jegyzőkönyvet átolvastam és a benne foglaltak megfelelnek a valóságnak”, vagy „Mást az ügygel kapcsolatban előadni nem tudok, vallomásomat az igazságnak megfelelően tettem, melyet elolvasása után helybenhagyólag aláírom”) is; minden egyéb kihagyást a szokásos módon jeleztem.

A Belügyminisztérium Szabolcs-Szatmár megyei Főosztály Államvédelmi Vizsgálat Osztálya 1955. március 23-án őrizetbe vette a népi demokrácia elleni izgatással gyanúsított Szerencsi Miklós gebei segéd munkást.¹ Még ugyanezen a napon házkutatást is végeztek nála, melynek során fényképeken, leveleken és más személyes jellegű tárgyakon kívül 1945 előtti vitézségi érméket, kitüntetéseként valamint katonazubbonygombokat foglaltak le.² (A vizsgálat befejeztével az érmek és a kitüntetések, valamint a 4 darab „horthysta katonagomb” megsemmisítését rendelték el, míg a többi lefoglalt tárgyat visszaszolgáltatták Szerencsinek.)³ A vizsgálati dossziéból persze kiderül, hogy a nyomozást már korábban megindították, hiszen három tanút március 22-én, egyet pedig az őrizetbe vétel napján már kihallgatott Németh József államvédelmi alhadnagy. Valamennyi tanú Szerencsi közvetlen munkatársa volt, akik hallották annak rendszerellenes kijelentéseit. Olvassuk el ezeket, először Horváth Endre jegyzőkönyvét.

Milyen kapcsolata van Szerencsi Miklós gebei lakossal?

Szerencsi Miklóst régebb idő óta ismerem, vele azonban közelebbi kapcsolatomban nincs. Gebe községben 25 kh földön dolgozott, mely tudomásom szerint vitézi telek volt. A föld betagosítása után nem volt megelégedve a jelenlegi rendszerrel és különböző rendszerellenes kijelentéseket tett előttem és munkatársai előtt. Emlékezetem szerint kb. 1 éve, hogy dolgozik a hodászi állami gazdaságban, velem egy brigádban.

Tegyen vallomást arról, hogy mikor és kinek a jelenlétében tett rendszerellenes kijelentéseket Szerencsi Miklós?

1955. március 10-én reggel kb. 6 óra és 7 óra között munkába indultam a hodászi állami gazdaságba, s majd találkoztam Lebujós István, Gere Gábor személyekkel. Útközben beszóltam Szerencsi Miklósnak, hogy jöjjön velünk dolgozni. Szerencsi hívásomra jött, s majd amikor a volt 25 kh vitézi földjéhez értünk, azt a kijelentést tette, hogy „ezek a piszkos kommunisták” elpocsékolták a fáját, s nem bír addig megnyugodni, míg a kölcsönt vissza nem adja. Ezen kijelentése után utalt az esetleges „rendszerváltozásra”, s majd azt a megjegyzést tette, hogy majd gondja lesz azokra a személyekre, akik a földjét betagosították. Elmondása szerint számít az esetleges rendszerváltozásra, hogy a volt vitézi földjét visszakapja, s majd felhívta a figyelmemet arra, hogy az általa elmondottokról ne beszéljek senkinek, mivel nem szeretne kellemetlen helyzetbe kerülni.

Kihez járt Szerencsi Miklós rádiót hallgatni?

Szerencsi Miklós gyakran el szokott menni Verner Ferenc gebei lakos rokonához rádiót hallgatni. Erről Szerencsi Miklós tett említést nekem arról, hogy hallgatta a

„Szabad Európa” hangját [sic!], mely az elkövetkező rendszerváltozással foglalkozott. Ez a beszélgetésünk 1955. március 10-én történt, ahol jelen volt Lebujós István, Gere Gábor gebei lakosok. A „Szabad Európa” rádió híreinek meghallgatása után terjesztette azt a hírt előttem és a fent leírt személyek előtt, hogy rövidesen megváltozik a rendszer és visszacapja a volt vitézi földjét. Ezen kijelentéseit többször is nyilvánította a brigádon belül.⁴

Lebujós István az alábbiakat adta elő:

Mióta ismeri Szerencsi Miklós gebei lakost?

Szerencsi Miklóst régebb idő óta ismerem, vele azonban közelebbi kapcsolatomban nem volt. A felsz[abadulás] előtt gőgös magatartást tanúsított mint kulák s nála kisebb parasztokat lenézte. Különösen megmutatkozott ezen magatartása vitézzé avatása után. A csendőrséggel egyébként jó kapcsolata volt, mivel napokat szokott eltölteni csendőrőrsön. Jelenleg vele egy munkahelyen dolgozom az állami gazdaságban, ahol több esetben tett rendszerellenes kijelentéseket.

Mikor és milyen rendszerellenes kijelentéseket tett Szerencsi Miklós?

1954. március 16-tól dolgozom a hodászi állami gazdaságban segédmunkás beosztásban. Ezen munkahelyemen együtt dolgozom a mai napig Szerencsi Miklós kulákkal. Munkahelyemen gyakran tett olyan kijelentéseket, hogy ezek a „piszkos kommunisták” volt 25 kh földjét betagosították és a föld végén lévő fáit megritkították. De ő ebbe nem nyugszik bele, s majd eljön az idő, az általa várt rendszerváltozás, amikor majd „a piszkos kommunistákkal el fog bánni és fel fogja akasztani őket”.

1955. március elején több esetben együtt mentünk munkahelyünkre, ahol szintén a rendszer megváltozásával kapcsolatosan beszélt. Ilyen esetekben elmondta, hogy Malenkov lemondása, valamint Nagy Imre Minisztertanács Elnökének megbetegedése azért történt, mivel gyengül a kommunista rendszer s nemsokára meg fog változni.

Hol tette Szerencsi Miklós rendszerellenes kijelentéseit?

Szerencsi Miklós fenti kijelentéseit munkaidő alatt terjeszti a munkások között, a gazdasági vezető távollétében.

Kik hallották Szerencsi Miklós kijelentéseit?

Szerencsi Miklós kijelentéseit hallották: Lőrincz István, Horváth Endre, Kurucz József gebei lakosok, szegényparaszt származásúak. Papp Endre, Jászai Miklós gebei lakosok, kiknek apjuk kulák. Papp János, Pető Tibor, Gere László nyírmeggyesi lakosok, szegényparaszt származásúak.

Milyen alapon tette fenti kijelentéseit Szerencsi Miklós?

Szerencsi földjének betagosítása után nem volt megelégedve a jelenlegi rendszerrel. Állandóan tett olyan kijelentéseket munkahelyemen, hogy adott esetben el fog járni azokkal a személyekkel, akik földjét betagosították. Arról azonban nem tudok, hogy milyen alapon tette fenti kijelentéseit munkahelyemen.⁵

A harmadik tanú, Jászai Miklós kihallgatásán a következőket mondta:

Mióta ismeri Szerencsi Miklós gebei lakost?

Szerencsi Miklós gebei lakost gyermekkorom óta ismerem. Őt nagyra vágyó, gőgös természetű embernek ismerem, aki több esetben dicsekedett vitézségi érdemeivel. Mint vitéz, a háza falára rajzolta a magyar koronát, hogy lássák, hogy ebben a házban vitéz lakik. Vitézzé avatása alkalmával 28 kh földet kapott, amelyen a betagosításig, 1952-ig dolgozott. Lenézte a nála kisebb parasztokat, s azokat általában kikerülte. A csendőrséggel jó kapcsolatot tartott fent, mivel szabad idejét általában a csendőrségnél töltötte. A felsz[abadulás] után nem volt megelégedve a jelenlegi rendszerrel, mivel arra több esetben tett becsmérlő kijelentéseket.

Milyen izgató kijelentéseket tett a hodászi állami gazdaságban Szerencsi Miklós?

1954 márciusában Szerencsi Miklós kérte felvételét az állami gazdaságba, de az akkori személyzeti felelős – Kiss Menyhért – elutasította kérelmét azzal, hogy mint kulákot és mint volt vitézt nem tudják alkalmazni a gazdaságban. Kiss egyébként ismerte Szerencsi rendszerellenes beállítottságát, s azt, hogy a munkások között valótlan híreket

terjeszt. Kiss leváltása után a jelenlegi személyzeti felelős, Darabánt János Szerencsi Miklós kérelmének eleget téve felvette az állami gazdaságba dolgozni.

Szerencsi Miklós a jelenlegi munkahelyén 1954. márciustól folyamatosan a mai napig a „Szabad Európa” magyar nyelvű híreit terjeszti a munkások között. Így pl. elmondta a munkásoknak, hogy a „Szabad Európa” híreiből tudja, hogy rövidesen rendszerváltozás lesz Magyarországon, s a kommunistákat pedig fel fogják akasztani. 1955. januártól folyamatosan pl. azt a hírt terjesztette, hogy fel fogják fegyverezni Nyugat-Németországot, akik fegyveres beavatkozással megdöntik a rendszert és az oroszokat a Kárpátokon túl fogják hajtani a kommunistákkal együtt.

Földjének betagosítása után munkakörében azt a kijelentést tette, hogy az állami gazdaság nem tudja úgy megművelni a földet, mint ahogyan ő művelte a betagosítása előtt. Az állami gazdaság elpocsékolta a földje mellett húzódó fasort azzal, hogy azt kivágatta. Ő ebben nem nyugszik meg, s várja azt a pillanatot, hogy adott esetben vitéz telkét újra a birtokába vehesse.

Hol hallgatta Szerencsi Miklós a „Szabad Európa” magyar nyelvű adásait?

1955. február közepén az állami gazdaságban jelenlétemben elmondta, hogy Verner Ferenc rokonánál szokta hallgatni a „Szabad Európa” magyar nyelvű adásait.

Kik hallották Szerencsi Miklós rendszerellenes kijelentéseit?

Szerencsi Miklós kijelentéseit hallották az állami gazdaságban: Lebujós István, Lőrincz István, Papp János, Horváth Endre, Gere Gábor, Gere László segédmunkások.

Tegyen vallomást arról, hogy kik hallgatták a „Szabad Európa” magyar nyelvű adásait?

A „Szabad Európa” magyar nyelvű adásait hallgatta: Verner Ferenc, Major Miklós, Bégányi István kulák, Lengyel Sándor, Árvai János gebei lakosok. A fentiekre Szerencsi Miklós gebei lakostól szereztem tudomást 1954. októberben Árvai János jelenlétében, aki egyébként Szerencsi Miklósnak sógora.⁶

A negyedik tanút, Lőrincz Istvánt másnap hallgatta ki az ügyben eljáró államvédelmi tiszt:

Mióta ismeri Szerencsi Miklós gebei lakost?

Szerencsi Miklóst 1945-től ismerem, mivel előzőleg Vállaj-Sárgaház tanyán laktam. Szerencsit jobban csak a hodászi állami gazdaságban ismertem meg 1954-ben, amikor az építkezési brigádhoz lett beosztva, ahol én is dolgoztam. A beszélgetéseink során elmondta, hogy 1930-ban avatták vitézzé, amikor is 15 kh földet kapott. Ezen a földön gazdálkodott a betagosításig, 1952-ig.

Milyen ellenséges kijelentéseket tett földjének betagosítása után?

1952-ben, amikor Szerencsi földjét az állami gazdaság betagosította, nem beszéltem vele. 1954. tavaszán, amikor az állami gazdaságba került dolgozni, vele gyakran találkoztam útközben, s ilyen esetekben elmondta, hogy nincs megelégedve a jelenlegi rendszerrel és várja azt a pillanatot, hogy újból birtokba vehesse vitézi telkét. A földbetagosítással kapcsolatosan ugyanis 1954 októberében elmondta, hogy úgy sem lesz sokáig földje az állami gazdaság tulajdona, mert rövidesen rendszerváltozás lesz.

Hová járt rádiót hallgatni Szerencsi Miklós?

1954 októberében Szerencsi Miklós a hodászi állami gazdaság építkezési brigádban elmondta, hogy rendszeresen hallgatja a „Szabad Európa” hírek magyar nyelvű adásait, s annak híreiből tudja, hogy Magyarországon rövidesen „rendszerváltozás” lesz. Arról azonban nem tett említést, hogy hol szokta hallgatni a rádiót. Úgy gondolom, hogy Verner Ferenc jó barátjánál szokta hallgatni a rádiót, mivel vele gyakran szoktam látni.

Kik hallották Szerencsi Miklós fenti kijelentéseit?

Szerencsi Miklós fenti kijelentését hallották: Lebujós István, Horváth Endre, Papp János segédmunkások.⁷

Mint látható, a kihallgatások hasonló minta szerint épülnek fel. Először azt kérdezték a tanúktól, mióta ismerik, mit tudnak Szerencsi Miklósról, melyre válaszul egy gögös kulák képe rajzolódik ki, aki ráadásul vitéz is volt. (Lőrincz azt vallotta, hogy Szerencsit 1930-

ban avatták vitézzé: ő ekkor öt éves volt!) A kérdések ezután Szerencsi ellenséges kijelentéseire vonatkoztak: ezeket egyrészt a betagosított földjével kapcsolatban tette, másrészt nyugati rádióadókból elhangzott híreket terjesztett az állami gazdaságban. A tanúk a Szabad Európa Rádiót említették, de az egyiküknél szereplő „Szabad Európa hangja” azt jelzi, az illető vagy nem volt biztos abban, hogy a Szabad Európáról vagy az Amerika Hangjáról van szó, vagy egyáltalán nem volt tisztában a kettő közötti különbséggel. Mindenképpen érdemes még megjegyezni, hogy a tanúk elmondása szerint többen is hallhatták Szerencsi rendszerellenes kijelentéseit, ám a vizsgálat során az államvédelem elégségesnek tartotta ezt a négy tanút meghallgatni.

Az őrizetbe vett Szerencsi Miklóst először március 24-én hallgatta ki Németh József alhadnagy:

Mondja el részletes életrajzát!

Kulák családból származom, szüleim 31 kh földön gazdálkodtak. Apám, Szerencsi Ferenc az első világháborúban tanúsított magatartásáért nagyezüst kitüntetést kapott. 1920-ban vitézzé avatták és 25 kh földet kapott. Ezenkívül volt 6 kh örökölt földje, melyen Gebe községben gazdálkodott 1952-ig. 5-en vagyunk testvérek: [...]

6 elemi iskolát végeztem Gebén. Iskolám elvégzése után szüleim 31 kh földjén dolgoztam 1951-ig. A földek tagosítása után 1952 tavaszán a kenderesszigeti állami gazdaságba mentem dolgozni, a növénytermelési csapathoz. A gazdaságnál 1952-ig dolgoztam. 1952. november 22-én ismerőseim hozzájárulásával a Budapesti Alumíniumgyárban helyezkedtem el. Itt mint segédmunkás dolgoztam 1 hónapig. A vállalattól hozzájárulással jöttem el, mivel az erős fizikai munkát nem bírtam. 1952. január 1-től Budapesten dolgoztam a MÁV II-es számú gépesített mozgópálya-építő részlegnél, mint pályamunkás. A MÁV-tól 1953. december 18-án hozzájárulással hazajöttem szüleimhez Gebére.

1954. január első felében saját kérelmemre felvettek a hodászi állami gazdaságba dolgozni segédmunkás minősítésben, ahol őrizetbe vételemig dolgoztam.

Milyen alapon vették fel az állami gazdaságba dolgozni?

1952 tavaszán elmentem a hodászi állami gazdaság személyzeti felelőshöz [sic!] felvételemet kérni. Emlékezetem szerint Kiss Menyhért volt ez időben a személyzeti vezető, aki kérelmemet elutasította azzal, hogy mint kulákot nem alkalmazhatnak az állami gazdaságban. Kérelmem elutasítása után 1954. január 1-én kerestem az új személyzeti vezetőt, Tarabán Jánost, aki felvett a gazdaságba.

Kikkel szokott menni az állami gazdaságba dolgozni?

Felvételem után több esetben csoportosan mentünk, mint gebei lakosok az állami gazdaságba dolgozni. Ilyen esetekben együtt mentem: Horváth Endre, Lebujs István, Lőrincz István, Kurucz József, Gere Gábor jó ismerőseimmel.

Miről szoktak beszélgetni útközben?

Útközben általában az állami gazdaságban végzett munkáról beszélgettünk. Volt eset azonban, amikor vicceltünk egymással, de ez sohasem nyilvánult meg közöttünk politikai vonatkozásban.

Vallomását nem fogadom el! Bizonyítékaink vannak arra vonatkozólag, hogy Ön a felsorolt személyek előtt tett rendszerellenes kijelentéseket útközben! Tegyen vallomást arról, hogy az országút mellett lévő volt vitézi földje mellett milyen kijelentéseket tett a fenti személyek előtt!

Tagadom, hogy munkatársaim előtt rendszerellenes kijelentéseket tettem volna, volt vitézi földemmel kapcsolatban. A földet még a tagosítás előtt felajáltuk [sic!] az állami gazdaságnak, akik hosszabb ideig nem vették figyelembe kérésünket. A tagosítás után egyes intézkedések következtében – mely az állami gazdaság vezetőségétől – keletkeztek olyan helytelen utasítások, hogy a volt vitézi földem mellett lévő fasorból több száz fát derékban lefűrészeltek. Ezek természetesen nem csak engem, hanem másokat is bosszantott, s majd azt mondtam, hogy pocsókolják vagyonomat.

Hazudik! Ön ügyében több tanú egyöntetűen vallomást tett arról, hogy várja azt a pillanatot, hogy földjét újból birtokba vehesse, s majd gondja lesz azokra a személyekre, akik elpocsókolják birtokát! Milyen kijelentéseket tett földjének betagosítása után?

*Tagadom továbbra is, hogy tettem volna bárki előtt ellenséges kijelentéseket. A tanúk által elmondottak nem fedik a valóságot, mivel ilyent nem mondtam.
Erre a kérdésre majd visszatérek!*⁸

A jegyzőkönyvből az derül ki, hogy Szerencsi Miklós a kihallgatás elején még nem lehetett tisztában azzal, hogy mivel is vádolják. Így nem tehetett mást, mint tagadja, hogy bármiféle politikai témában beszélgetett volna a munkatársaival. Kihallgatója ezt természetesen nem fogadta el, s csak ekkor fogalmazott meg konkrét vádakot Szerencsivel szemben. Németh alhadnagy „több tanú egyöntetű” vallomására hivatkozott, ám azokat elolvasva „egyöntetűségük” nem teljesen nyilvánvaló. Szerencsi mindenesetre ezt követően is tagadta, hogy ellenséges kijelentéseket tett volna. Ennek ellenére, nem meglepő, március 26-án határozatot hoztak előzetes letartóztatásáról, a házkutatásról, illetve államvédelmi eljárás megindításáról.⁹ (Mint láttuk, a házkutatásra már három nappal korábban sort kerítettek.) Németh József alhadnagy is hivatalosan ekkor kezdte meg a vizsgálati munkát.¹⁰

A megyei államvédelmi szerv az ügyről két nap múlva, azaz március 28-án – szigorúan titkos távmondattal – tájékoztatta a Belügyminisztériumba integrált államvédelem Vizsgálati Főosztályának Felügyeleti Osztályát:

A VI. osztály adatai alapján 1955. március 26-án előzetes letartóztatásba helyeztük:

Szerencsi Miklós (Gebe, 1925, Lemák Anna) kulák származású, volt vitéz, segédmunkás, 6 elemi végzettségű, pártonkívüli, magyar állampolgárságú és nemzetiségű, gebei lakost népi demokrácia ellenes izgatás gyanúja miatt.

Szerencsi Miklós 1954 tavaszától folyamatosan 1955. márciusig rendszeresen hallgatta a „Szabad Európa” magyar nyelvű adásait, melyet az állami gazdaságban több személy előtt terjesztett.

1955. március első felében pl. azt a hírt terjesztette az állami gazdaságban, hogy Malenkov lemondása, valamint Nagy Imre Minisztertanács Elnökének megbetegedése azért történt, mivel gyengül a kommunista rendszer, s nemsokára meg fog változni.

A nevezett bűnös tevékenységét 4 egyöntetű tanúvallomási jegyzőkönyv bizonyítja.

A nevezett ez idáig beismerte, hogy az állami gazdaságon belül tett olyan kijelentést a dolgozók között, hogy Nagy Imre betegsége azért történt, mert gyengül a kommunista rendszer. Azonban tagadja azt, hogy hallgatta volna a „Szabad Európa” magyar nyelvű adásait és azt terjesztette volna.

*Szerencsi Miklós kihallgatását megkezdtük.*¹¹

A megyei államvédelem tehát bizonyított ténynek tartotta, hogy Szerencsi rendszeresen hallgatta a Szabad Európa Rádiót, terjesztette annak híreit. A jelentés ismételt négy tanúvallomásra hivatkozik, bár például a Malenkov leváltására és Nagy Imre betegségére vonatkozó állítólagos kijelentései egyedül Lebujós kihallgatási jegyzőkönyvében szerepelnek. A távmondattal szerint ez utóbbi kijelentését már beismerte Szerencsi. Ez annál inkább különös, hogy a március 24-i kihallgatása során felvett jegyzőkönyvben semmi ilyesmi nem szerepel. Lehetséges, hogy volt olyan kihallgatása, amelyen nem készült jegyzőkönyv, vagy ha készült, nem található a dossziében? Ezen a ponton ezt még nem tudni, csak az biztos, hogy március 24-e után majdnem három hétig nincs nyoma annak, hogy kihallgatták volna Szerencsit.

Az iratok tanúsága szerint nem sok egyéb intézkedés történt az ügyben: a központ értesítése után Szerencsi Miklós környezettanulmányának elkészítését kérték az illetékes mátészalkai járási osztálytól, amely március 31-én küldte azt meg a megyei főosztály vizsgálati osztályának:

Szerencsi Miklós, szül. 1925. március hó 6-án Gebe községben [...] származása: kulák, szociális helyzete: vagyontalan, iskolai végzettsége: 6 elemi, foglalkozása: segédmunkás, munkahelye: Hodászi Állami Gazdaság, pártállása: p. k., nőtlen, katona nem volt, nemzetisége, állampolgársága: magyar, lakik: [...].

Nevezett személy kulák családból származik. Apjának a felszabadulás előtt 31 kh földje volt, amit vitézségi birtok címen kapott. Földjüknek a megmunkálására szülei egy ideig cselédek és harmados munkásokat alkalmazott [sic!], akiket igyekeztek a legmesszebbmenőkig kizsákmányolni. Ő maga mint kulákcsemete a 6 elemi iskolájának az elvégzése után felsőbb iskolát nem végzett, a szülei házában tartózkodott és az apjának segített a cselédek és a harmados munkások irányításában.

Mint fiatal személy 1953. évben állandóan az apja házában tartózkodott. És mint már fentebb is írtam, a vitézségi éremmel a mellén gőgösködött. Majd később 1953-ban, amikor már a szülei a földet leadták, elment Budapestre dolgozni, azonban itt nem érezte jól magát, és 1954-ben ismét hazakerült Gebe községben [sic!]. Hazakerülése után a hodászi állami gazdaságban [sic!] igyekezett befurakodni. Azonban az akkori személyzeti előadó, Kiss Menyhért a felvételét nem eszközölte, mivel ismerte származását és politikai beállítottságát. Ennek dacára a személyzeti előadó leváltása után az új személyzeti előadó a felvételi kérelmének eleget tett, és így a gazdaságba való felvételét eszközölte, 1954. március havában, ahol dolgozott a letartóztatásáig, 1955. március 23-ig. A gazdaságban dolgozása ideje alatt mint osztályidegen személy a munkatársai között állandóan izgatott és bujtogatott népi demokratikus államrendünk és annak alapintézményei ellen. A „Szabadeurópa” [sic!] magyarnyelvű adásaiból hallottakat rendszeresen terjesztette és állandóan egy általa várt „rendszerváltozásról” álmodozott.

Nevezett személy a felszabadulás előtt fiatal koránál fogva semmiféle politikai pártnak tagja nem volt. Azonban a leventében a segédoktatói teendővel volt megbízva, ahol gőgös és büszke magatartása következtében a szegényebb sorú leventekötelezett személyeket lenézte és azokkal durván és fölényesen viselkedett. A felszabadulás után a KALOT-nak [Katolikus Legényegyletek Országos Testülete] volt a tagja, ahol aktív tevékenységet fejtett ki, és még emellett apjának a pártja mellett, a FKGP mellett harcolt.

Jelenleg p[árton] k[ívüli], a Párthoz, a Szovjetunióhoz és a népi demokráciához való viszonya nem jó, ami megmutatkozik a fentebb írt magatartásában is. Rokoni kapcsolata hozzá hasonló osztályidegen személyekből tevődnek [sic!] össze. Külföldi rokona és külföldi kapcsolata nincs.

Baráti kapcsolatait főleg a rokoni környezetéből igyekezett kiválasztani. Így pl. Verner Ferenc fiával, akikhez több kulákokkal együtt rendszeresen eljárta külföldi rádiók magyarnyelvű adásainak a meghallgatására.

[...]

Jelleme az, hogy erősen ellenséges beállítottságú. Azt bizonyítja az is, mint már fentebb is írtam, hogy munkahelyén munkatársai között állandóan bujtogatott és izgatott népi demokratikus államrendünk és annak alapintézményei ellen. Gőgös, büszke, fölényes magatartású. Egyébként értelmes, jó felfogó képességű, gyenge jellemű ember. Politikailag képzetlen. Azonban erkölcsi vonalon rendes, erkölcsös életet él, a szeszest italt csak mérsékelten fogyasztja. Káros szenvedélye az, hogy vagyonthajhászó, ellenséges beállítottságú személy.

Adatokat szereztem: Tóth János MDP-tag, VB-titkár, Varga Gyula MDP-tag, VB-elnök gebei lakosoktól és a hálózati személyektől.¹²

Íme az ellenség: gőgös, cselédek sanyargató és kizsákmányoló kulák, akinek az apja ráadásul vitéz is. A környezettanulmányt olvasva az lehet az érzésünk, hogy a klisék mögül alig tűnik elő a valódi személy. Ám a feladat most nem is a „valódi” személyiségrajz megalkotása, hanem éppen a sematikus kép megrajzolása. A Szerencsiről alkotott kép ugyanis kísértetiesen hasonlít a tanúk által előadottakéra. Ez vagy azt jelenti, hogy a Szerencsiről szóló értesülések ugyanabból a forrásból (azaz a tanácsai vezetőktől vagy besúgóktól) származnak, vagy azt, hogy az államvédelem szervezetén belül válnak sematikusá az információk. Az államvédelem által konstruált ügy államvédelem által létrehozott iratai alapján a kérdés nem megválaszolható.

A vizsgálati dossziében található iratok tanúsága szerint Szerencsi Miklós következő kihallgatására 1955. április 12-én került sor:

1955. március 24-i vallomása során tagadta, hogy a volt vitézi földje mellett tett volna rendszerellenes kijelentést! Fenntartja még ezen vallomását?

Nem. Beismerem, hogy 1955. március 10-én délután, kb. 14 óra után kerékpárral mentem haza Lebujós István és Horváth Endre gebei lakosokkal. Útközben, amikor a volt vitézi földemhez értünk, Lebujós azt kérdezte tőlem, hogy adnék-e a részére a volt földem mellett húzódó fasorból, ha az sajátom volna. Én persze azt mondtam, hogy nem. De eljön még az az idő egy változás után, hogy a föld saját tulajdonomat fogja képezni, s majd gondom lesz azokra a kommunistákra, akik a földem mellett lévő fasort elpocsékolják.

Milyen híreket terjesztett az állami gazdaságon belül?

1955. február hónapban az állami gazdaság építési brigádján belül egyik ebéd szünet alkalmával többen összejöttünk, ahol politikai kérdésekről beszélgettünk. Ez a beszélgetésünk az építés irodájában történt, ahol elmondtam, hogy Amerika felfegyverzi Nyugat-Németországot a demokratikus országok elleni harcra, akik majd fegyveres beavatkozással megdöntik a rendszert.

Kik voltak jelen az építés irodában?

Emlékezetem szerint jelen volt Papp János nyírmeggyesi, Gere Gábor, Horváth Endre, Gere László gebei lakosok. Több idegen személy is volt, akiknek nevük nem jut eszembe.

Mi volt a jelenlévők véleménye Nyugat-Németország felfegyverzésével kapcsolatosan?

A jelenlévők nem szóltak hozzá, látva azt, hogy nem szoktak politizálni. Gere László volt **cső. törm.** Miután Nyugat-Németország felfegyverzésével kapcsolatos véleményemet elmondtam, említést tett arról, hogy hallgatta [az] „Amerika Hangja” magyar nyelvű híreit. A rádió beszélt Nagy Imre Minisztertanács Elnökének betegségével [sic!], melyet a magyar kormány hazug politikájának tartott. Ugyanis az amerikai rádió azt mondta, hogy Nagy Imre nem beteg, s ezt csak a magyar kormány találta ki azzal, hogy kivonja Nagy Imrét egyes intézkedésekből. A magyar kormány Nagy Imre felgyógyulását április 1-re várja, de jelenleg erről még nem lehet hallani semmit.

Erre a kérdésre majd visszatérek!¹³

Szerencsi Miklós látszólag feladta tagadását, ám valójában csak a volt földjük melletti fasor kivágásával kapcsolatban tett kijelentéseit ismerte be, amiről már korábban is beszélt. Sokkal lényegesebb azonban, hogy Németh alhadnagy első kérdésében a március 24-i kihallgatásról mint az előző kihallgatásról történik említés. Ez azt jelenti, hogy közben nem volt szabályos, jegyzőkönyvbe foglalt kihallgatás, vagyis Szerencsi nem ismerhette be a Malenkovra és Nagy Imrére vonatkozó kijelentéseket. A megyei államvédelem tehát a március 28-i távmondattal dezinformálta a budapesti központot, vagy már előre tudták, hogy Szerencsi úgy is be fogja vallani azt. A mostani kihallgatásán valóban tett erre vonatkozó vallomást, ám elmondása szerint azokat nem ő, hanem Gere László tette, ő csupán hallgatója volt azoknak. Itt érdemes „előreszaladni” egy kicsit. Az ügy lezárásakor Németh József alhadnagy határozatot hozott, hogy a Szerencsi ügyében állítólag terhelő adatokkal szereplő Gere László volt csendőr szakaszvezető ügyét további kivizsgálás céljából elkülönítik.¹⁴ Miután Gerére vonatkozóan ez az egyetlen terhelő adat a dossziében, ez azt sugallja, hogy a vizsgálók valamiképpen mégiscsak elfogadták azt, hogy az ominózus kijelentéseket Gere László tette. (Nem árulok el sokat, ha elmondom, hogy Szerencsi is beismerte ezeket.)

De térjünk vissza április közepére. Az iratokból nem derül ki, hogy mi történt Szerencsi Miklóssal a két kihallgatása közti időben, milyen módon „dolgozták meg”. Az államvédelmi módszerekről persze valamit elárul a vizsgálati dossziében található két, 1955. április 15-én és 16-án kelt fogdaügynöki jelentés, amely Szerencsi Miklós zárkai magatartásáról tájékoztat. Ezek lehetővé teszik, hogy kilépjünk a kihallgató-szobából, és – képletesen persze – a fogdába is kövessük Szerencsit. A „Márkus István” fedőnevet kapott fogdaügynök először a következőket jelentette:

1955. április 14-én kerültem össze Szerencsi Miklós 30 éves gebei lakossal az egyes számú cellában. A cellában való elhelyezkedésem után pár perc múlva kezdtünk

megismerkedni és egymás dolgairól beszélgetni. Szerencsi Miklós elmondta rövid életrajzát, letartóztatásának eddigi folyamatát, valamint ügyével kapcsolatos megjegyzéseit, a következőképpen:

Szerencsi Miklós 30 éves, nőtlen, gebei lakos, apja 31 holdas kulák, aki az 1914-es háborúban vitézséget szerzett, érdemei alapján vitézzé avatták és jutalmul 25 hold földet kapott. Jelenleg csak kb. 3 hold földjük van, mivel a többi 1951. évben leadták az államnak. Apja 63 éves, beteges ember, aki dolgozni nem bír. Jelenleg a hodászi állami gazdaságban dolgozott, mint állandó munkás, építkezésnél. Elmondta továbbá, hogy 1955. március 23-án a hodászi állami gazdaság területén elfekvő munkahelyén behivatták az irodába és ott a Belügyminisztérium államvédelmi hatóság emberei letartóztatták és Nyíregyházára szállították, ahol egy alhadnagy rendfokozattal ellátott nyomozó tiszt demokrácia elleni izgatás miatt vonta felelősségre, miért még máig is zaklatja. Szerencsi elmondta, hogy emlékezete szerint munkahelyükön és munkahelyről való hazautazások alkalmával valóban tett olyan kijelentést munkatársai között, amely kicsi rosszindulatú kiigazítással az említett bűncselekmény tárgyát képezi. Ezeket az alábbiakban nevezte meg:

1955. február havában az előbb már említett munkahelyről hazafelé menet Lebujós István és Horváth Endre gebei lakos munkatársaival, a Szerencsiék az államnak leadott 28 hold földjük mellett elhaladva azt mondta, hogy nézzétek, mennyire megpocsékolták ezt a fasort. De ha a helyzet megváltozna, hogy a földet visszakapnánk, még volna annyi, hogy volna mivel tüzelni. Erre Lebujós István azt mondta, hogy akkor nekem is adnál egy szekérrel. Mire ő azt válaszolta, hogy nem adna. Mire Lebujós azt mondta, csak benned van a kulák vér. Ezután több ilyen irányú beszélgetést nem folytattak. Elmondta továbbá, hogy egyik alkalomkor a munkahelyén étkezés közben ő újságot olvasott és a Szabad Népből egy újságcikk a nyugat-német felfegyverzésről és a háború előkészítésének politikájáról beszélt, aminek elolvasása után ő munkatársainak azt a kijelentést tette, hogy „ezek” csak nem nyugodnak addig, míg valami háborút ki nem robbantanak.

Elmondta még, hogy egyik alkalomkor elmondott egy Szabad Európa által elmondott viccet, amely Nagy Imre miniszterelnökről szólt, ezt ő nem a rádióból hallotta, hanem közvetve egy személytől. Előtte azt a személyt, akitől hallotta, vagy akinek elmondta, nem nevezte meg.

Elmondta még Szerencsi azt, hogy az ügyét vizsgáló tiszt minden áron arra a vallomásra akarja rábírni, hogy ő rádiót járt hallgatni és annak az amerikai és nyugati propagandáját terjesztette. Szerencsi azt mondja, hogy ez egyáltalán kizárt dolog, mert ő azzal nem foglalkozott, és ha az ellene bizonyul, akkor bármilyen súlyos büntetést vállal. Szerencsi általános magatartása a cellában nem mutatkozik demokrácia-ellenesnek.

Szerencsi előtte úgy nyilatkozott, hogy ő nem sajnálja a múltat és a 31 hold földjüket. Ha azt visszakapnák, elfogadná, de ha megnősül és földje nem lesz is, megél a munkája után és kevesebb gondal, mint míg a földje megvolt, mert addig nem győzték a beszolgáltatást és az adót fizetni.

Szerencsi azt mondta, hogy az ő elgondolása szerint őt nem is az ő rendszer elleni izgatásáért vették őrizetbe, hanem az állami gazdaságban dolgozó több reakciónak minősített személyek megfélemlítése végett őt szemelték ki áldozatul.

A nyomozó hatóság személyei ellen kifogása nincsen

„Márkus István”¹⁵

Másnap a következőkről számolt be:

1955. április 15-én délután a zárkába való visszatérésem után megvacsoráztam, és Szerencsi kérdezte, hogy hol voltam olyan sokáig. Azt mondtam, hogy kihallgatáson ügyeim rendezése végett. Mivelhogy már régen itt vagyok, még mindig nyomoznak utánam odahaza, és újabb bizonyítékok kellene a hatóság birtokába. Mondottam, hogy jobb lett volna először mindent őszintén beismerni, és már talán rég túl volnék a vizsgálaton, és kevesebb bűnnel kerültem volna a bíróság elé. Ezek után Szerencsi ismét

az ő ügyéről kezdett beszélni, és véleményemet kérte, hogy ő mit csinált helyesen és mit nem a vallomást illetően.

Elmondta, hogy ő az ő elgondolása és emlékezete szerint a terhére rótt bűncselekményt nem úgy mondotta el, mint ahogyan azzal vádolva van, de talán jobb lett volna beismerni, illetve azt korábban elvállalni, és már túljutott volna ezeken a zaklatásokon. Gondolata szerint úgy sem ússza meg büntetés nélkül. Aggasztóan hat rá édesanyja betegsége, aki őmiatta bánkódik. Egyik gondolata a másikat üti agyon. Más gondolata szerint pedig miért vállaljon magára olyan bűnt, amiben nem részes, csak legfentebb részben. Elmondta kérésemre, hogy azt a nyugat-német kérdést ő az újságból kiértékelve úgy mondotta el, hogy ezek nem nyugosznak addig, míg valami háborút ki nem robbantanak és ránk nem törnek.

A vizsgáló tisztje pedig a jegyzőkönyvbe úgy foglalta bele, hogy azok biztosan ránk fognak törni. Ez a kérdés nyugtalanítja, és azt a bíróságon nem fogja vállalni. Szerinte a tanúk sem mondhatnak olyat ellene, amiben nem bűnös. Más gondolata szerint meg azt mondja, hogy már vállalna egy évi elzárást is, csak innét szabaduljon minél előbb. [...]

Mikor az őrszobán a csengő szavát, illetve berregését hallja, már előre fél, hogy őt hívják, különösen, mikor az az alacsony szőke őrmester van szolgálatban, mert annak tekintete úgy szegeződik rá, mint valami gyilkosra. Máskülönbén úgy az őrség, mint a vizsgáló tisztek bánása ellen kifogása nincsen.

Elmondta, hogy ha még egyszer szabadlábra kerül, és ahol újságot olvasásról vagy bármilyen politikáról fognak beszélni, még a fülét is bedugja, és az édesanyjának sem mond semmit. Továbbá elmondta, hogy az ő politikai álláspontja az, hogy még az is bolond, aki ezután is vár valami külföldi benyomásra történt rendszerváltozást. E már soha meg nem fog változni olyanra, mint régen volt.

Ő, ha hazakerül, az eddigi munkahelyét is otthagyja, és elmegy dolgozni olyan távoli munkahelyre, ahol nem ismerik, hogy kulák származású, és nem kötnek bele. Mert itt, véleménye szerint, ha nem bűnös is, ráfognak valamit.

„Márkus István”¹⁶

A kihallgatás fizikai és lelki megpróbáltatásai alól időlegesen felszabadult gyanúsított a sorstársainak olyan dolgokat is elmondhatott, amelyek kompromittálhatták őt. Az így megszerzett értesülések birtokában azután a kihallgatók helyzeti előnyben voltak a kihallgatottal szemben. Jelen esetben, úgy tűnik, a vizsgálóknak nem sikerült ilyen terhelő adatokat szerezni, hiszen Szerencsi zárkatársának is azt mondta, hogy semmilyen ellenséges kijelentést nem tett. Ám a fogdaügynök szerepe nem merült ki az információszerezésben, feladat volt a megfigyelt zárkatárs megdolgozása is. A második jelentés egyértelműen megmutatja, hogyan igyekszik „Márkus” rávenni Szerencsire, hogy valljon be mindent, és így hamarabb túl lesz az egészen. Szerencsi ingadozik: nem kíván olyat beismerni, amit nem követett el, ugyanakkor láthatóan hatással vannak rá „Márkus” szavai. Mindkétszer elmondja a fogdaügynöknek, hogy egészen biztosan el fogják ítélni, ügye amúgy is mások megfélemlítését szolgálja.

A fogdaügynöki jelentések szerepe eredetileg az államvédelem információszerezése volt, ám az irattárakból kikerülve, amikor a történész olvassa ezeket a szövegeket, az tájékoztatás iránya megváltozik, azaz nem az államvédelemnek, hanem az államvédelemről szolgáltat információkat. Megtudhatjuk például, hogy a kihallgatási jegyzőkönyveket nem egészen az elhangzottaknak megfelelően vették fel, így kimaradt például, hogy a nyugati fegyverkezésről és az Egyesült Államok világháborús készülődéséről Szerencsi Miklós a Szabad Népből olvasott. Mindez általában is felveti az államvédelmi jegyzőkönyvek forrásértékének problémáját: hiába írta alá a vallomástevő a jegyzőkönyvet, nem feltétlenül volt abban a helyzetben, hogy a szövegét módosítsa. Mindez kérdésessé teszi e szövegek szerzőségének a kérdését is: hiába adják a szavakat Szerencsi Miklós szájába, a szerzőség legalábbis közös, én azonban hajlok arra, hogy az elsődleges szerzőnek Németh József államvédelmi hadnagyot tekintsem.

A fogdában történő beszélgetésből, pontosabban a Szerencsi által elmondottakból figyelmet érdemel azon kijelentése, hogy ha lezárul az ügye, többé politikáról nem hogy beszélni, olvasni sem lesz hajlandó. Úgy tűnik, az apolitikussá válás nem a Kádár-korszak

produktuma, az már korábban megindult, bár kétségtelen, hogy szélesebb társadalmi méretekben az 1956-os forradalom leverésének tapasztalata nagy lökést adott ennek a folyamatnak. Tény az is, hogy a hatvanas évek elejétől Kádárék rájátszottak erre az attitűdre, míg 1956 előtt a vezetés nem volt rá vevő.

Időközben Németh József más módon is igyekezett Szerencsi bűnlajstromát növelni. Április 15-én a gebei tanácsháza helyiségében kihallgatta a községi mezőőrt, aki elmondta, hogy 1951 (!) nyarán Szerencsiék földjét beszántatlanul találta. A mezőőr figyelmeztetésére Szerencsi Ferenc azt mondta, hogy ha lesz rá ideje, beszántja, míg a fia, Miklós durván rátámadt a mezőőrrre, hogy akkor szántja fel a saját földjét, amikor akarja, a kommunisták neki nem parancsolnak.¹⁷ Németh alhadnagy is érezhette, (vagy ha nem, akkor felettesei a tudtára adhatták,) hogy ezzel a vallomással, egy több évvel korábbi neveltséges konfliktussal semmit sem tud kezdeni. Ez a momentum nem is jött elő a vizsgálat későbbi szakaszában.

Másnap, április 16-án ismét kihallgatásra vitték Szerencsi Miklóst, erről azonban jegyzőkönyvet nem, csak egy jelentés készített Németh József alhadnagy:

Jelentem, hogy 1955. április 16-án Szerencsi Miklóst kihallgatásra felvezettettem az 5-ös számú szobába, hogy a rádióhallgatást tisztázzam.

A kihallgatása során Szerencsi Miklós elmondta, hogy a közelmúltban ügyészi ellenőrzést kapott az I. számú cellában, ahol jelen volt Mikó Ferenc cellatársa. Az ügyészi ellenőrzés a cellában kihallgatásra terjedt Szerencsi bűncselekményére vonatkozóan, s majd ennek végeztével felhívta a figyelmet arra, hogy valótlan dolgokról ne beszéljen, mert ennek ellenkező esetében a bíróságról vissza fogja kísértetni a vizsgálati osztályra, ahol meg fogják „pufolni”.

Véleményem szerint helytelennek tartom az ilyen ügyészi ellenőrzéseket, mert ezzel csak a vizsgálat további menetét nehezíti meg, amely megmutatkozott Szerencsi Miklós mai kihallgatásán. Helyesebb volna az ügyészi részről, ha a törvényesség felett gyakorolnának ellenőrzést, nem pedig egyes intézkedéssel – kihallgatásokkal – informálják az előzetes letartóztatásban lévő személyeket.¹⁸

Igazából nem tudni, mi vágta ki a biztosítékot Némethnél: az, hogy az ügyész a valótlanságoktól akarta elriasztani Szerencsit, vagy az, hogy egészen nyers és leplezetlen formában tárta fel a gyanúsított előtt, hogy mi vár rá, ha visszaviszik az „ávóra”. Mindenesetre ez a jelentés azt mutatja, hogy az ügyészségen tisztában voltak, milyen módszerekkel dolgoznak az államvédelemnél. Megjegyzem, Németh alhadnagy ezekben a napokban egy másik ügyben, amelyet ugyancsak nyugati rádiót hallgató parasztember ellen folytatott, szintén összetűzésbe keveredett az ügyészséggel.¹⁹

A fenti affér, úgy tűnik, valóban hátráltatta a vizsgálati munkát, hiszen Szerencsi Miklós a következő kihallgatása alkalmával, amelyre április 18-án került sor, továbbra is tagadott:

Tegyen vallomást arról, hogy mikor és hány esetben tett rendszerellenes kijelentést az állami gazdaságban?

Az előző kihallgatásomon vallottakon kívül többet mondani nem tudok.

Hazudik! Ügyében tanúként kihallgatott Lebujós István vallomást tett arról, hogy Ön 1955. március elején több személy előtt tett olyan kijelentést az állami gazdaságban, hogy „gyengül a kommunista rendszer”. Tegyen erre vonatkozólag vallomást!

Tagadom, hogy több személy előtt tettem volna rendszerellenes kijelentést Lebujós István jelenlétében.

Ezt a vallomását nem fogadom el! 1955 márciusában tanúként kihallgatott Horváth Endre is vallomást tett Ön kijelentéseire vonatkozóan. Milyen kijelentéseket tett Lebujós és Horváth jelenléte alkalmával?

Elmondottakon kívül mást mondani nem tudok. Előzőleg felvett jegyzőkönyvemben vallomást tettem arról, hogy egy esetben volt vitézi földem mellett tettem rendszerellenes kijelentést. Második esetben pedig az állami gazdaság építkezési irodájában beszéltem Nyugat-Németország felfegyverzésének jelentőségéről. Ezért mindenkor vállalom a felelősséget, de olyanokért felelősséget nem vállalok, melyeket a

tanúk mondtak, mivel azok által vallott kijelentések nem fedik a valóságot. Emellett mindenkor kiállok, bárhol is kerül sor ügyemben tárgyalásra.

Hazudik! Ismételten figyelmeztetem az őszinte vallomásra. Bizonyítékaink vannak ön tevékenységére vonatkozólag, melyet előzőleg és most is felolvastam. Tegyen vallomást arról, hogy Horváth Endrével történt beszélgetése során miért figyelmeztette a titoktartásra!

Horváth Endrével nem beszéltem olyan dolgokról, melyre fel kellett volna hívni a figyelmemet a titoktartásra. Én ilyen irányban mint munkatársammal nem beszéltem, s ha beszéltem is de erre visszaemlékezni nem tudok. Horváthnak arról tudomása van, hogy azt a kijelentést tettem volt vitézi földem mellett, hogy ezek a kommunisták a betagosított földem mellett lévő fasort elpocsékolják azzal, hogy azt derékban lefűrészelték, de eljön még az idő, amikor még számolni fognak ezen tevékenységükért. Erre vonatkozólag nem kellett felhívnom Horváthnak a figyelmemet a titoktartásra, mivel ezt Lebujs István is hallotta.

Ön nem ezen kijelentése után figyelmeztette Horváth Endrét, hanem ezt követő rendszerellenes kijelentésére, melyet személyében [sic!] mondott el. Beszéljen arról, hogy mikor és milyen kijelentésére figyelmeztette Horváth Endrét a titoktartásra!

Erre nem emlékszem vissza. Az állami gazdaságon belül tudtommal nem mondtam olyan kijelentést, melyre figyelmeztetnem kellett volna Horváth Endrét, hogy arról ne beszéljen.

Mikor közölte Horváth Endrével, hogy hallgatta a „Szabad Európa” adását?

Tagadom, hogy Horváth Endrével közöltem volna azt, hogy hallgattam a „Szabad Európa” adását. Ilyen célból nem jártam senkinél rádiót hallgatni, s erről nem is beszélhettem. Egy esetben 1954. augusztusban vagy szeptemberben voltam Verner Ferencnél, akinek van rádiója, de nem rádióhallgatás céljából. [...]

Több tanú egyöntetű vallomása bizonyítja, hogy az állami gazdaságon belül mondta el, hogy hallgatta a „Szabad Európa” adását! Mi a célja sorozatos hazudozó vallomásaival?

Nincs célom, hogy hazudozó vallomásokot tegyek az ügyemben. Azokról azonban nincs tudomásom, melyekről a tanúk beszélnek.

Erre a kérdésre majd visszatérek!²⁰

Németh József vagy tudatosan hazudik vagy nem jól emlékszik, hogy mit mondott Horváth Endre. Az ő tanúvallomásában ugyanis Szerencsi a betagosított földjénél mondottakkal kapcsolatban hívott fel titoktartásra, amikor viszont – mint Szerencsi most meg is jegyezte – többen is jelen voltak, így teljesen értelmetlen volt egyetlen személy arra kérni, hogy erről ne beszéljen senkinek. Szerencsi Miklós szempontjából persze ennek szinte semmi jelentősége nem volt, hiszen ő nem tudhatta, mi szerepel Horváth kihallgatási jegyzőkönyvében. Németh számára is csak azért lehetett jelentősége, mert ahol valamit titkolnak, ott könnyű összeesküvést kreálni. Még akkor is, ha csupán egyetlen tanú könnyen megcáfolható kijelentése állt rendelkezésre.

A következő napokban, bár iratokat nem termeltek, a vizsgálók nem tétlenkedtek. Ezt mutatja legalábbis Szerencsi Miklós önvallomása, amely április 22-én készült el:

Hosszabb gondolkodásom során rátérek arra, hogy az előbbi vallomásom nem volt kielégítő. Visszaemlékszem arra, hogy 1954 tavaszán vagy előbb, pontosan nem emlékszem rá, voltam Verner Ferencnél a kerékpárhoz kérni valamilyen részt. Otthol [sic!] nem volt más, csak Verner Ferencné. Az azt mondta, hogy várjam meg a fiát, hazajön nemsokára. Az asszony végezte a dolgát és én addig a rádióval foglalkoztam, közben rátaláltam „Amerika Hangjára”.

Kevés idő után hazajött Verner Ferenc és én lekapcsoltam a rádiót és más beszédbe kerültünk. Az Amerika Hangját részletesen nem értettem meg, csak annyit, hogy az a demokratikus rendszert rágalmazta és fenyegette. Arról beszélt, hogy ez már nem tart sokáig és az atomfegyver gyártását is szükségesnek tartja. Majd valamikor időnk elteltével a munkatársakkal együtt voltunk. Emlékezetem szerint ott volt Horváth Endre és Lebujs István, többekre nem emlékszem, hogy kik voltak jelen.

Valamilyen formában felhozódott a politika és én erre azt mondtam, hogy Amerikának csak a szája jár, de ő is fél. Erre elmondtam nekik, Amerikának mi volna a szándéka, hogy erősen készül ahhoz, hogy háborút kezdjen és megdöntse a demokratikus rendszert, és ezért gyártja az atomfegyvert.

Erre, hogy én Horváth Endrét figyelmeztettem volna, erről nem tudok, és azt sem tudom, hogy ki vette ezt figyelembe.

A Malenkov lemondására és a Nagy Imre megbetegedésére azt a megjegyzést tettem, hogy ezzel a rendszer is változhat. Ezen kijelentésemem kik voltak jelen, nem emlékszem rá. Ilyen dolgokról többet nem tudok.

Szerencsi Miklós²¹

Mivel vették rá vallomása megváltoztatására, nem tudni. Az igazat megvallva azonban csak annyiban módosította korábbi vallomásait, hogy beismerte, egyszer, még 1954 tavaszán hallgatta az Amerika Hangját, és az ott hallottakat később valamikor elmondta pár embernek. (Korábban a Szabad Európa hallgatásával vádolták, de ilyen apróságokon az államvédelmi szervek nem akadtak fel, vagy el.) Azonban továbbra is ragaszkodott hozzá, hogy nem ő kezdeményezte a beszélgetést, és a szöveg alapján megjegyzését távolról sem lehet ellenséges kijelentésként értelmezni. Emellett „bevallotta” azt is, hogy amikor Malenkov „lemondása” és Nagy Imre betegsége került szóba, ő is kommentálta azokat. Önvallomásából tehát hiányzik annak beismerése, hogy folyamatosan rendszerellenes kijelentéseket tett, nyugati rádióadókat hallgatott stb. Németh Józsefnek azonban ez is elég volt, és az önvallomásban leírtakat pár nappal később formális kihallgatás keretében újra előadatta Szerencsi Miklóssal:

Szerencsi, előző kihallgatása során nem volt őszinte. Annak ellenére, hogy több esetben felhívtam figyelmét az őszinte vallomásra, továbbra is igyekezett hazudozó félrebeszélő vallomásokat tenni. Tegyen vallomást arról, hogy mikor és kinél hallgatta a „Szabad Európa” magyar adásait?

Beismerem, hogy eddigi vallomásaimban hazudtam. Beismerem, hogy 1954 tavaszán elmentem Verner Ferenc lakására azzal a céllal, hogy a kerékpáromhoz alkatrészeket kérjek. Verner nem volt otthon [sic!], ezért édesanyjával beszélgettem, aki azt mondta, várjam meg fiát, rövidesen haza kell, hogy jöjjön. Vernerre kb. másfél órát vártam a lakásban, mely idő alatt a szobában lévő világvevő készüléket bekapcsoltam és meghallgattam az „Amerika Hangját”, mely a demokratikus rendszert gyalázta. Verner hazatérése után a rádiót kikapcsoltam és a kerékpárral kapcsolatosan beszélgettünk.

Ki volt jelen, amikor Ön hallgatta [az] „Amerika Hangja” magyar adását?

Verner lakásán – rajtam kívül – csak Vernerné volt, aki több esetben az udvaron és a konyhán dolgozott. Nem tudom, hogy ő hallotta-e a híreket, mivel igyekeztem jelenléte alkalmával a rádiót más állomásra vinni, hogy ne tudja meg, mit hallgatok.

Meddig hallgatta [az] „Amerika Hangja” magyar adását?

Az „Amerika Hangja” magyar adását kb. 10–15 percig hallgattam.

Miről beszélt ez alkalommal [az] „Amerika Hangja” a magyar hírekben?

Beismerem, hogy [az] „Amerika Hangja” magyar híreiben a Magyar Dolgozók Pártjával foglalkozott, azt gyalázta és rosszindulatúan bírálta, rágalmazta. Mint a rádió hangsúlyozta, nem tart sokáig a „magyar nép elnyomása”, mivel a nyugati államok megkezdték az atomfegyverek gyártását és ezzel készülnek a népi demokratikus rendszer megdöntésére. [Az] „Amerika Hangja” egyébként rágalmazta és fenyegette a demokratikus rendszert Magyarországon. Később a rádiót kikapcsoltam, mert az nagyon recsegett és zavarta a híreket.

Kiknek és hol mondta el az általa hallott „Amerika Hangja” híreit?

Beismerem, hogy Malenkov lemondása után és 1955. március elején az állami gazdaság építkezési brigádján belül valahogy felvetődött a külpolitikai helyzet. Ez alkalommal jelen volt Lebujs István és Horváth Endre gebei lakosok. Beszélgetés közben elmondtam, hogy Malenkov lemondása után a rendszer is megváltozhat, mivel ilyen esetekben a kormány is változni szokott. A „rendszerátalakítást” alátámasztottam azzal, hogy a nyugati államok rátértek az atomfegyver gyártására, melyet „Amerika Hangján” keresztül tudtam meg, és készülnek a III. világháború kirobbantására.

Ön elmondta az ott lévő személyeknek, hogy hallgatta [az] „Amerika Hangja” magyar adását?

Igen. Beismerem, hogy az általam hallott „Amerika Hangja” magyar adásának híreit elmondtam az állami gazdaságban Lebujós Istvánnak és Horváth Endrének. Ezen beszélgetésünkön többen is voltak, de azok neveire konkrétan nem emlékszem vissza.

Hányan hallották Ön fenti kijelentését?

Nem tudom meghatározni pontosan, hogy hányan lehettek, mivel ebédszüneti alkalmával csoportosan mentek ebédelni. Úgy emlékszem vissza, hogy 2–3 ember lehetett jelen.

Mi volt a jelenlévők véleménye Ön által elmondott izgató hírek után?

Erre nem emlékszem vissza.

Mi célból terjesztette az állami gazdaságban „Amerika Hangját”?

Beismerem, hogy részben ellenséges beállítottságom révén igyekeztem az állami gazdaságon belül demokratikus meggyőződő [sic!] embereknek elmondani [az] „Amerika Hangja” magyar híreit azzal a céllal, hogy ellenségesen lássák a nemzetközi helyzetet, s úgy foglaljanak álláspontot a napi életben.

Ön a bizonyítékok ellenére miért tett sorozatos hazug vallomásokat?

Beismerem, hogy a kihallgatásaim során a rossz emlékező tehetségemre hivatkozva igyekeztem elkövetett bűncselekményemet tagadni arra gondolva, hogy ezzel kivonom magam a vizsgálati eljárás alól és szabadlábra kerülök. A későbbiek során azonban meggondoltam magam és beismerő vallomást tettem, látva azt, hogy ezen magatartásommal nem érek el eredményt.²²

Ahhoz, hogy valaki a nyugati hatalmak fegyverkezéséről, a „népi demokráciák” megdöntésére irányuló terveikről értesüljön, nem kellett az Amerika Hangját és más nyugati „ellenséges” adókat hallgatnia, elég volt a Szabad Népet vagy más hazai újságot kézbe vennie. Mint ahogy Szerencsi is a fogdaügynöknek még azt mondta, hogy a központi pártlapban olvasott ezekről. Úgy tűnik, államvédelmi szempontból egy hírt vagy kijelentést nem annak tartalma, hanem a hírforrás teszi rendszerellenessé vagy rendszerhűvé. Érdemes még felhívni a figyelmet a kihallgató stratégiájára: a gyanúsított elmondása szerint csak egyszer hallgatta az Amerika Hangját, és az ott (?) hallottakat is egyszer adta tovább munkatársainak, az ávós tiszt ezt mégis a hírek „terjesztésének” nevezte, azt sugallva, hogy ez a tevékenység rendszeres és folyamatos volt.

Szerencsi beismerő vallomásával Németh alhadnagy elérte, amit akart, így másnap határozatot hozott a vizsgálat befejezéséről, illetve Szerencsi Miklósnak terheltként való felelősségre vonásáról, amelyekkel Pánczél Károly százados, a vizsgálati osztály vezetője is egyetértett.²³ Ezek után május 7-én Végső Gyula ügyész jelenlétében sort kerítettek az összefoglaló kihallgatásra, ahol Szerencsi ismételt mindent bevallott. A kihallgatás a bűnös tevékenységről szóló határozat felolvasásával kezdődött.

A határozatban foglalt gyanúsítást megértette?

Igen, a gyanúsítást megértettem és bűnösnek érzem magam abban, hogy az általam hallgatott „Amerika Hangja” magyar nyelvű híreit az állami gazdaságban terjesztettem a dolgozók között.

Tegyen vallomást arról, hogy mikor és kinél hallgatta az „Amerika Hangja” magyar nyelvű híreit!

Beismerem, hogy 1954 tavaszán elmentem Verner Ferenc kulák ismerősömhöz, hogy a tőle vett kerékpáromhoz alkatrészeket kérjek. Verner ez alkalommal mivel nem volt jelen, – édesanyja engedélyével – bementem a szobába, és az ott lévő világvevő készüléket bekapcsoltam [az] „Amerika Hangjára”. A rádió az alkalommal becsmérelte és rágalmozta a magyar népi demokráciát, s azzal fenyegette, hogy a nyugati államok rátérnek az atomfegyver gyártására, és ezzel nagymértékben felkészülnek a harmadik világháborúra.

Kik voltak jelen a rádió hallgatásánál?

A szobában csak egyedül tartózkodtam. Vernerné ez alkalommal a konyhán és az udvaron dolgozott, s úgy gondolom, hogy ő nem hallotta [az] „Amerika Hangját”.

Mikor és kiknek mondta el, hogy hallgatta [az] „Amerika Hangja” magyar híreit?

1955. március elején az állami gazdaság építkezési irodájánál elmondtam Lebujós István és Horváth Endre gebei lakosoknak, hogy hallgattam [az] „Amerika Hangja” magyar híreit. Tudomásom szerint jelen volt több olyan személy is, akik neveire nem emlékszem vissza.

Hogyan vetődött fel ezen beszélgetésen a rádióhallgatás?

Az összejövetelem nem tudom, hogyan vetődött fel a politika. Csak arra emlékszem vissza, hogy a politikai kérdéseknél bekapcsolódtam a beszélgetésbe, és elmondtam, hogy [az] „Amerika Hangja” foglalkozott a Magyar Dolgozók Pártjával és azt rosszindulatúan gyalázta és rágalmazta. Kitértem ezen beszélgetésen arra is, hogy [az] „Amerika Hangja” magyar híreiben úgy tünteti fel a dolgot, hogy a „magyar nép elnyomás alatt szenved”, de ez nem tart sokáig, mivel az Egyesült Államok megkezdte [sic!] az atomfegyver gyártását, s ezzel készülnek a „népi demokratikus rendszer megdöntésére”. Szó esett még ezen a beszélgetésen Malenkov lemondásáról is. S majd megjegyeztem, hogy ilyen esetekben a kormány is szokott változni.

Tegyen vallomást arról, hogy földjük betagosítása után kivel és miről beszélgetett!

1955. március elején több esetben mentem az állami gazdaságba dolgozni Horváth Endre és Lebujós István gebei lakosokkal. Ilyen esetekben – útközben – gyakran felvetődött volt vitézi földem végénél Lebujós István részéről, hogy adnék-e részére a földem mellett lévő fasorból, ha az enyém volna. Ekkor azt a megjegyzést tettem, hogy nekem sem volna elég, mivel a kommunisták már nagyobb részét elpocsékolták. De ezért majd számolni kell valakinek, ha „változik a rendszer”, s akkor majd gondom lesz azokra a kommunistákra, akik a fasort elpocsékolták.

Mi célból terjesztette [az] „Amerika Hangja” magyar híreit és tette a „rendszerátalakítással” kapcsolatos kijelentéseit?

Úgy gondoltam, kijelentéseim után azok, kik hallották, a napi életben az elhangzottak szerint foglalnak álláspontot munkájukban.

Mit kíván védelmére előadni?

Védelmemre előadni nem tudok semmit.²⁴

Ezen a kihallgatáson új dolgok már nem kerültek elő. Ami mégis figyelmünkre érdemessé teszi a szöveget, az a kérdések rendje által irányított, ezáltal konstruált történet. Szerencsi az eseményeket látszólag a maguk kronologikus rendjében adja elő, ám valójában időben nagyon is távol eső dolgok kerültek egymás mellé (az 1954 tavaszán történt rádióhallgatást az egy évvel későbbi beszélgetés követi, az 1952-es tagosítást egy több évvel későbbi kijelentés), mintha egyikből következne a másik. A közöttük lévő ok-okozati viszonyt azonban ebben a nyers és közvetlen formában a kihallgatás teremti meg, az esetleges életútbeli epizódok csak itt állnak össze egy célirányos és céltudatos cselekménysorrá. A céltalan és tulajdonképpen véletlen rádióhallgatásból és a közeli munkatársak közötti mindennapos ártatlan politikálás közben elejtett megjegyzésekből így lett népi demokrácia elleni izgatás.

Szerencsi Miklóssal május 13-án ismertették az ügy iratait, melynek során csupán Lebujós István vallomásával kapcsolatban volt kifogása:

Önnek átadtuk az ügyben keletkezett anyagokat tanulmányozás céljából. Áttanulmányozta-e Ön az ügyére vonatkozó összes anyagokat?

Igen, az ügyre vonatkozó összes anyagokat áttanulmányoztam.

Van-e észrevétele vagy indítványa az áttanulmányozott anyaggal kapcsolatban?

Az anyaggal kapcsolatban észrevételem az alábbi:

Lebujós István tanúvallomása szerint jó kapcsolatot tartottam a csendőréggel. Ez nem fedi a valóságot, mivel én nem jártam a csendőrsre. Nem tettem előtte olyan kijelentést, hogy a „piszkos kommunistákat adott esetben fel fogom akasztani”. A többi vallomása megfelel az igazságnak.

A jegyzőkönyv észrevételemet helyesen tartalmazza, melyet aláírással igazolok.²⁵

Szerencsi Miklóst – az ügy iratainak egyidejű megküldésével – még ezen a napon átkísérték az ügyészségre.²⁶ Ennek feladata már nem is lehetett más, mint a vádirat elkészítése. Németh József államvédelmi tiszt azonban megelőzte őket, és május 9-én maga is elkészített egy vádiratot. Az ötvenes években általánosnak mondható, hogy a vizsgálat befejeztével készített államvédelmi összefoglaló jelentések szinte szó szerint megegyeznek a vádiratokkal, de legalábbis egész szövegrészeket emelnek át oda (és onnan a bírósági ítélet indoklásába), ám jelen esetben Németh a jogi formaságokra is fittyet hányt, és vizsgálóként legott vádat is emelt a gyanúsított ellen:

*BM. Szabolcs-Szatmár megyei Főosztály
Áv. Vizsgálati Osztálya*

Szigorúan titkos!

Tárgy: Szerencsi Miklós elleni bűnügy

Vádirat

Szerencsi Miklós kulák ellen a BHÖ 2. pont (b) bekezdésében foglalt népi dem. ellenes izgatás büntette miatt.

Szerencsi Miklós népi dem. ellenes izgatás gyanúja miatt 1955. március 26-án került előzetes letartóztatásba.

A vizsgálat a következőket állapította meg:

A terhelt 31 holdas kulák családból származik. Apját 1925-ben, nevezettet pedig, mint várományost, 1943-ban avatták vitézzé. Vagyonuk nagy része 1952-ben tagosítás alá esett. A föld tagosítása után több esetben tett rendszerellenes becsmérő kijelentéseket. Ilyen esetekben rendes, becsületes dolgozóknak elmondta, hogy addig nem fog megnyugodni, míg adott esetben a kommunistákkal el nem bánik, mivel földjüket betagosították.

A hodászi állami gazdaság építkezési brigádján belül – ahol dolgozott – elmondta, hogy hallgatta [az] „Amerika Hangja” magyar híreit, s tudja, hogy Magyarországon rövidesen „rendszerváltozás” lesz. Ezt azzal igyekezett megmagyarázni, hogy az Egyesült Államok rátértek [sic!] az atomfegyverek gyártására, és felfegyverzik Nyugat-Németországot, és nagymértékben felkészültek a népi demokratikus országok elleni harcra. A Szovjetunióban történt kormányváltozást is úgy igyekezett beállítani, hogy utána a népi demokratikus országokban könnyen rendszerváltozás lesz. A terhelt folyamatos izgató kijelentéseivel igyekezett megfélemlíteni a dolgozókat, és azokban ellenséges érzületet kelteni a népi demokratikus rendszerrel szemben.

Ezt bizonyítja:

- 1. A terhelt beismerő vallomása (2–4. számú jegyzőkönyv)*
- 2. Horváth Endre*
- 3. Lebujós István*
- 4. Lőrincz István*
- 5. Jászai Miklós tanúvallomási jegyzőkönyve.*

Fentiek alapján:

Az 1955. március 26. óta előzetes letartóztatásban lévő Szerencsi Miklós terhelt ellen [...]

vádat emelek,

mert a BHÖ 2. pont (b) alpontjában foglalt népi demokratikus államrend elleni izgatás büntettét követte el.

Bíróság elé idézendők:

- 1. Szerencsi Miklós terhelt (Megyei börtön pk-ság útján)*
- 2. Horváth Endre tanú [...]*
- 3. Lebujós István tanú [...]*
- 4. Lőrincz István tanú [...]*
- 5. Jászai Miklós tanú [...]*

A tárgyalás megtartására a Bp. 23. § (a) pontja alapján a megyei bíróság az illetékes.

Nyíregyháza, 1955. május 9.

Németh József áv. alhdgy.²⁷

A megyei ügyészségen 1955. május 16-án készült el az immáron szabályos vádirat:

Szabolcs-Szatmár megyei Ügyészség
Különleges Ügyek Csoportja
Nyíregyháza

1955. Bül. 009/2 szám.

„Letartóztatott”

Megyei Bíróság Büntető Tanácsa Elnökének

Nyíregyháza

Vádirat

Az 1955. március 26. napja óta előzetes letartóztatásban lévő Szerencsi Miklós gebei kulák ellen népi demokratikus államrend ellenei izgatás miatt.

A BM. Szabolcs-Szatmár megyei Főosztály áv. vizsgálati osztály által lefolytatott nyomozás során keletkezett bűnügyi iratok alapján a következőket állapítottam meg:

Terhelt 31 holdas kulák családból származik. Apját 1925-ben, terheltet pedig, mint várományost, 1943-ban avatták vitézzé. Vagyonuk túlnyomó része 1952-ben tagosítás alá esett. Terhelt a tagosítás után a dolgozók között több esetben tett rendszert becsmélő kijelentéseket, miszerint a dolgozóknak elmondta, hogy addig nem fog megnyugodni, amíg egy adott esetben a kommunistákkal le nem számol földjüknek betagosítása miatt.

Terhelt 1954. január hó óta a hodászi állami gazdaságban dolgozott mint segédmunkás az építkezésnél. 1955. március elején munkatársai között elmondta, hogy korábban hallgatta az ún. „Amerika Hangja” nyugati rádió magyar nyelvű híreit, amely rágalmozta és becsmérelte a népi demokratikus rendszert. Elmondta azt is, hogy a rádió ez alkalommal bejelentette, hogy a nyugati államok rátérnek az atomfegyver gyártására. Ezzel készülnek fel egy újabb, III. világháború kirobbantására, melynek során megdöntik a népi demokratikus rendszert. Elmondta azt is, hogy az „amerikaiak” ennek érdekében felfegyverzik Nyugat-Németországot, és a népi demokratikus rendszer megdöntésében segítségül azt is bevonják. Malenkov elvtárs lemondásával kapcsolatban a szovjet kormányban történt változást terhelt a dolgozók között úgy tüntette fel, hogy ez nem más, mint az ilyen nagyobb politikai események előzményei, miszerint az ilyen esetekben a kormány is szokott változni.

Terhelt, mint az állami gazdaság dolgozója, Lebujós István és Horváth Endre dolgozó társaival munkába menet több alkalommal elment a földterületnek a végénél, amely korábban az ő tulajdonukat képezte. Tekintve, hogy a földterület végén lévő fasor egy része már hiányzott, kijelentette, hogy azt a kommunisták elpocsékolták. Dolgozó társai előtt megjegyezte azonban, hogy a fasorban keletkezett hiányokért valakinek még számolnia kell. Megjegyezte, hogy ha majd megváltozik a rendszer, gondja lesz a kommunistákra, akik szerinte a fasort elpocsékolták.

Terhelt, mint a népi demokratikus rendszer aktív ellensége, kijelentéseivel igyekezett megfélemlíteni dolgozó társait, elhíttetni velük, hogy rendszerváltozás lesz, és ezen keresztül azokban ellenséges érzületet kelteni a népi demokratikus rendszerrel szemben.

A fenti tényállást a terhelt beismerő vallomásán kívül bizonyítja még Horváth Endre, Lebujós István, Lőrincz István és Jászai Miklós tanúk vallomása.

A fentiek alapján Szerencsi Miklós [...] terhelt ellen

vádat emelek

mert 1955. március hónapban munkahelyén a dolgozó társai között terjesztette az „Amerika Hangja” nyugati rádió magyar nyelvű adásait, amely rágalmazta és becsmérelte a magyar népi demokratikus rendszert. Ugyanez alkalommal rendszerváltozásról beszélt, melynek előkészítésében a jelenleg felfegyverzés alatt álló Nyugat-Németországot is be akarják vonni. Terhelt kijelentéseit úgy igyekezett előadni, hogy a rendszerváltozásról a dolgozókat meggyőzze. Különösen kidomborodott ez abban, hogy dolgozó társa előtt arról beszélt, hogy a rendszerváltozás után a volt vitézi földterületének végében lévő fasorból hiányzó fák miatt a kommunistákat fogja leszámoltatni.

Ezzel elkövette a BHÖ. 2. pont (b) alpontjába ütköző népi demokratikus rendszer elleni izgatás bűntettét.

A tárgyalás megtartására a nyíregyházi megyei bíróságnak van hatásköre és illetékessége.

Indítványozom a zárt tárgyalás megtartását, valamint a terhelt előzetes letartóztatásának fenntartását.

A tárgyaláson részt kívánok venni.

A tárgyalásra idézendők:

Terhelt a megyei börtönből.

Tanúként: 1. Horváth Endre tanú [...]

2. Lebujós István tanú [...]

3. Lőrincz István tanú [...]

4. Jászai Miklós tanú [...]

Nyíregyháza, 1955. évi május hó 16. napján.

Végső Gyula sk. ügyész

Alexa Miklós sk. megyei ügyész

A kiadmány hitelül:
[olvashatatlan aláírás]
kiadó²⁸

A vádiratokkal kapcsolatban, inkább csak azok ürügyén, egy szembetűnő mozzanatra kell utalni. A vádpontok közül hiányzik a Nagy Imre betegségével kapcsolatban tett állítólagos megjegyzése. Bizonyosan nem arról van szó, hogy ezt nem találták bizonyítottnak, ezért nem foglalták bele a vádiratba, hiszen Malenkov lemondása (amellyel korábban mindig együtt említették) szerepel ezekben. Az ok sokkal inkább abban keresendő, hogy miközben zajlott a vizsgálat, Nagy Imrét eltávolították a hatalomból. Áruklodó, hogy Nagy Imre leváltása után kizárólag Szerencsi április 22-i önvallomásában bukkan fel Nagy neve.

Szerencsi Miklós ügyének további menete nem ismert, az esetleges bírósági ítélet másolata nem található meg a dossziéjában, amelyet 1955. május 27-én zártak le. Vizsgálódásom amúgy is az államvédelmi vizsgálat által létrehozott szövegvalóságra irányult. Ebből ismételtelen csak az tűnik ki, hogy az ötvenes években az ártatlanság vélelmét nem ismerték, az államvédelem által kiszemelteket már az őrizetbe vétel előtt bűnösnek tekintették, és ennek megfelelően is bántak vele.

Megválaszolandó marad a kiinduló kérdés: vizsgálható-e egy múltbeli ügy a maga (szöveg)valóságában, sőt, megalkotható-e ez a szövegvalóság? Ugy gondolom, írásom azt bizonyítja, hogy nem. Nem lehetnek illúzióink: a történész sohasem képes egy dokumentumot önmagában olvasni: habár tudatosan nem hivatkoztam a korszakkal és különösen az államvédelemmel foglalkozó szakirodalmat (még ha önkéntelenül adódott is volna, például Nagy Imre betegségével kapcsolatban), a források olvasásában, értelmezésében ott rejtőznek az előzetes ismeretek, származzanak azok akár a történeti feldolgozásokból, akár az ötvenes évekről a kollektív emlékezetben meglévő képből. Egy példát szeretnék felhozni: ezekből az iratokból nem derül ki, hogy megverték-e Szerencsi Miklóst fogva tartása során. Az persze közismert lehetett akkor is (lásd az ügyészségi ellenőrzés során Szerencsinek kilátásba helyezett „elpüfölést”), és ma is, hogy milyen lelki és fizikai terror alatt álltak az államvédelmi szervek által bevitt emberek, milyen

eszközökkel igyekeztek beismerő vallomásokat kicsikarni a lefogottaktól. Így feltételezhetjük, hogy Szerencsi Miklóst is verésekkel kényszerítették a beismerő vallomásra: két kihallgatása közötti hosszú időszakba szinte önkéntelenül „belelátjuk”, miként dolgozhatták őt meg. Ez azonban olyan hipotézis, amelyet az ügyre vonatkozó levéltári források alapján sem igazolni, sem cáfolni nem tudunk. Helyzetünket nem könnyíti meg Szerencsinek a szüleihez írt levele sem, amelyben arról számol be nekik, hogy jól van, semmi bántódás nem érte, ne aggódjanak érte.²⁹ Az ávosok ilyen levelek megírását is kikényszeríthették a fogva tartottjaikból. Az persze már önmagában is sokat mond az államvédelmi módszerek embertelenségéről, hogy a levél nem jutott el a címzettekhez, hanem a vizsgálati dossziéba került.

Kérdéses az is, hogy megtudhatjuk-e ezekből az iratokból, hogy Szerencsi Miklós mit tett vagy mit mondott 1954-ben vagy 1955-ben. Vagy akárcsak azt, hogy valóban tett-e rendszerellenes kijelentéseket a munkatársai előtt. Véleményem szerint egyértelmű választ most sem adhatunk: elképzelhető, de igazolni nem lehet. Ám talán már a kérdés is rossz: hiszen nem arról van-e szó, hogy egy tett (rádióhallgatás) vagy egy kijelentés nem önmagában „ellenséges”, hanem a kontextus szabja azt meg? Láthattuk, hogy a Szabad Népből megjelenő szöveg azonnal „ellenséges” lesz, ha egy „kulákcsemete” (tehát a származása révén eleve ellenségnek tekintett személy) idézi. Az „ellenséges” kijelentést tehát az államvédelmi környezet teremti meg, és mivel mi szükségszerűen csak az ebben a kontextusban létrejövő szövegeket ismerjük, így a fenti kérdés is felesleges: az ávosok számára egy kulák minden cselekedete és minden mondata ellenséges. Elsődlegesen tehát ezek az iratok mégiscsak az államvédelemről szólnak, ezért írásom tulajdonképpen főszereplője nem is Szerencsi Miklós, hanem Németh József alhadnagy.

Miből fakadnak a megválaszolatlan kérdések, a bizonytalanságok? Abból, hogy a források nem fedhetik le az elmúlt valóság minden részletét, azaz szigorúan pozitív tudásunk csak az e szövegekből előálló szövegvalóságról lehet. Ám a történész tudása és érdeklődése nem áll meg itt, az egyik szövegvalóságot egy másikkal ütköztet, és nem utolsó sorban minduntalan egy a jelenben már nem létező, mert elmúlt világra vonatkozóan teszi fel a kérdéseit. Lényegében ez különbözteti meg a történetírást a szépirodalomtól. Irodalmi szöveggént olvasva ezek a források önmagukért, önmagukban is megállnak. Történeti szöveggént („forrásként”) olvasva azonban feltételezzük, hogy valamilyen módon referálnak egy valamikori valóságra. Az is igaz ugyanakkor, hogy ez a referencia távolról sem egyértelmű, már csak azért sem, mert a múltbeli szövegeket forrásként mindig az aktuális jelenben élő történész szólaltja meg.

- ¹ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 5. Előállítási (őrizetbevételi) határozat, 1955. március 23.
- ² ÁBTL 3.1.9. V-127555. 11–12. Házkutatási jegyzőkönyv, 1955. március 23.
- ³ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 71. Határozat Szerencsi Miklós házkutatási anyagának rendezéséről, 1955. április 26.
- ⁴ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 36–37. Horváth Endre tanúkihallg. jkv. 1955. március 22.
- ⁵ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 38–40. Lebujós István tanúkihallg. jkv. 1955. március 22.
- ⁶ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 43–45. Jászai Miklós tanúkihallg. jkv. 1955. március 22.
- ⁷ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 41–42. Lőrincz István tanúkihallg. jkv. 1955. március 23.
- ⁸ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 25–27. Szerencsi Miklós kihallg. jkv. 1955. március 24.
- ⁹ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 6–7. Határozat az előzetes letartóztatásról és a házkutatásról, 1955. március 26.
- ¹⁰ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 24. Határozat az ügy átvételéről és a vizsgálati munka megkezdéséről, 1955. március 26.
- ¹¹ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 23. Távmondat, 1955. március 28. A dokumentumot Tóth György rendőr alezredes, főosztályvezető jegyzi.
- ¹² ÁBTL 3.1.9. V-127555. 60–61. Környezetanulmány, 1955. március 31. (A környezetanulmányt Boros Lajos államvédelmi alhadnagy készítette.) A március 29-i kérés illetve a március 31-i kíséreléssel: uo. 58. és 59.
- ¹³ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 28–29. Szerencsi Miklós kihallg. jkv. 1955. április 12.
- ¹⁴ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 73. Határozat ügyek elkülönítéséről, 1955. április 26.
- ¹⁵ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 50–51. Fogdaügynöki jelentés, 1955. április 15. A kézzel írt eredeti: uo. 46–49.
- ¹⁶ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 55–56. Fogdaügynöki jelentés, 1955. április 16. A kézzel írt eredeti: uo. 52–54.
- ¹⁷ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 57. Farkas Mihály tanúkihallg. jkv. 1955. április 15.
- ¹⁸ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 64. Jelentés, 1955. április 16.
- ¹⁹ Ennek az ügynek az iratait lásd: Takács Tibor: „Szól a rádió” – Egy államvédelmi tiszt esete a szocialista törvényességgel. *ArchivNet*, 2004/1. www.archivnet.hu/rovat/cikk.phtml?cikk_kod=63
- ²⁰ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 30–31. Szerencsi Miklós kihallg. jkv. 1955. április 18.
- ²¹ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 35. Szerencsi Miklós önvallomása, 1955. április 22. A vallomás eredetije nem maradt meg, a dossziében csupán a gépelt, Szerencsi által aláírt tisztázata található.
- ²² ÁBTL 3.1.9. V-127555. 32–34. Szerencsi Miklós kihallg. jkv. 1955. április 25.
- ²³ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 70. Határozat a vizsgálat befejezéséről, 1955. április 26.; uo. 72. Határozat Szerencsi Miklós terheltként való felelősségre vonásáról, 1955. április 26.
- ²⁴ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 75–77. Szerencsi Miklós kihallg. jkv. 1955. május 7.
- ²⁵ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 74. Szerencsi Miklós kihallg. jkv. 1955. május 13.
- ²⁶ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 82. Átirat, 1955. május 13. Szerencsi Miklós (a személy, és nem az iratok!) átvételi elismervénye: uo. 83.
- ²⁷ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 78–79. Vádirat, 1955. május 9.
- ²⁸ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 80–81. Vádirat, 1955. május 16.
- ²⁹ ÁBTL 3.1.9. V-127555. 62. Szerencsi Miklós kézzel írt levele szüleinek, dátum nélkül.